

GEOGRAFSKE REGIONALIZACIJE BOSNE I HERCEGOVINE U SVJETLU EVROATLANSKIH INTEGRACIJA¹

Muriz Spahić & Haris Jahić

Univerzitet u Sarajevu, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju,

Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

murizspahic@gmail.com

haris-jahic@hotmail.com

Postojeće političko-teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine, koje se zasniva na Dejtonskom mirovnom sporazumu iz 1995.god. je u potpunom neskladu sa njenom regionalnogeografskom strukturom, a koja se oslanja na njenu prirodnu fizionomiju, ekonomsku funkciju i nodalnu diferenciranost. Entitetska linija nastala kao kompromis u zaustavljanju ratnih sukoba na teritoriji Bosne i Hercegovine 1992-1995. disolutno je isjekla fizionomske cjeline i potrgala ranije funkcije samoodrživih nodalno-funkcionalnih regija, koje su se, prije svega, oslanjale na njenu prirodnu fizionomiju. Negativni procesi političko-teritorijalnog uređenja usložnjeni su kantonalnim uređenjem Federacije Bosne i Hercegovine, što je zajedno umrežilo ranije samoodržive geografske regionalne i subregionalne cjeline.

Da bi se objasnila suština neodrživosti nametnute etničke i kantonalne političkoteritorijalne diferencijacije Bosne i Hercegovine izvršena je analiza ranijih regionalnogeografskih diferencijacija, uz potpuno uvažavanje geografskih principa i metoda. U takvom poimanju geografske regionalizacije pošlo se od pojma regije, kao osnovne neponovljive taksonomske jedinice u regionalnom planiranju samoodrživog razvoja određenih horoloških cjelina. Pored toga, rad se oslanja na metodološki koncept regionalne politike Evropske unije, čija se budućnost bazira na integraciji samoodrživih regija.

ključne riječi: Bosna i Hercegovina, Dayton, političko-teritorijalno uređenje, regionalnogeografska struktura, entitetska podjela, kantonalno umrežavanje, entiteti, kantoni, regija, regionalizacija, NUTS regije, Evropska unija.

GEOGRAPHICAL REGIONALIZATIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE LIGHT OF EURO-ATLANTIC INTEGRATIONS

Muriz Spahić & Haris Jahić

University of Sarajevo, Faculty of Science, Department of Geography, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Existing political and territorial organization of Bosnia and Herzegovina, based on the Dayton Peace Agreement from 1995., is in complete disharmony with its regional-geographic structure, which relies on its natural physiognomy, the economic function and nodal differentiation. Entity line was created as a compromise to stop the war in Bosnia and

---

¹ Rad prvog autora naslova: „Implikacija političko-teritorijalnog ustrojstva Bosne i Hercegovine na njen regionalno-geografski razvoj“ je preuzet, dopunjen i adaptiran iz Zbornika radova sa Međunarodnog simpozijuma „Bosna i Hercegovina – 15 godina Dejtonskog mirovnog sporazuma. Univerzitet u Sarajevu Sarajevo 18-19 januar 2011. (171-192)

Herzegovina 1992-1995 year. This line clip physiognomic units and tore previously self-sustaining functions of nodal-functional regions, which have primarily relied on its natural physiognomy. Negative processes of political-territorial arrangement compounded by cantonal regulation of the Federation of Bosnia and Herzegovina, which is crisscrossed together previously self-sufficient geographic regional and sub regional entities.

In order to explain the essence of unsustainability imposed ethnic and cantonal political-territorial differentiation of Bosnia and Herzegovina the analysis of previous regional-geographic differentiation was performed, with full respect of geographical principles and methods. These conceptions of geographical regionalization started from the idea of the region, as basic unique taxonomic units in regional planning of sustainable development of certain chorological entities. In addition, this work relies on the methodological concept of regional policy of the European Union, whose future is based on the integration of self-sustaining region.

Key words: *Bosnia and Herzegovina, Dayton, political-territorial arrangement, regional-geographical structure, entity division, cantonal division, entities, cantons, regions, regionalization, NUTS regions, European Union.*

UVOD

INTRODUCTION

Dejtonsko dvoentitetsko i vašingtonsko više kantonalno uređenje negiralo je integrativni fizionomski prostor regionalnogeografske strukture Bosne i Hercegovine. Entiteska dioba Bosne i Hercegovine, zasnovana na političko-teritorijalnim kriterijumima negativno i implikantno se odražava na nemogućnost normalnog funkcionisanja i razvoja. Negativne implikacije su realna činjenica, a odraz su nepoštivanja načela geografske regionalizacije.

Prethodne geografske regionalizacije Bosne i Hercegovine uvažavale su prirodno-geografske i društvenogeografske determinante teritorijalne regionalizacija. Politička podjela Bosne i Hercegovine nije uvažavala geografsku regionalizaciju, pa je poremećena njena ranija regionalna struktura zasnovana na principima i metodama regionalizacije koja je, pored ostalog, predmet analize ovoga rada.

Analitički pristup kartografskog sadržaja geografskih regija i analiza sadržaja su, pored ostalog, osnovni metodi istraživanja regija i regionalizacije Bosne i Hercegovine. Ovaj analitički postupak je kombinovan sa komparativnim metodom, kojim je na osnovne postojeće geografske regionalizacije inkorporirana entiteska i kantonalne političko-teritorijalne granice Bosne i Hercegovine. Analitičkim i komparativnim metodom pokazane su sve nelogičnosti političko-teritorijalne diferencijacija Bosne i Hercegovine na ostvarivanju savremenih tendencija regionalnog planiranja i priključenja evropskim integracijama.

Entitetskim i kantonalnim diobama nastala je vještačka mreža kojom je limitiran privredni, politički i integrativni evropski put Bosne i Hercegovine. Ovakva podjela nije uvažavala fizionomske cjeline, pa time ni postojeće regionalizacije koje su bile osnova prostornog planiranja u razvoju Bosne i Hercegovine. To je, pored ostalog, razlog neodrživog, zaustavnog i svakog drugog privrednog razvoja, pa čak i onoga koji se tiče geografske edukacije.

REGIJA I REGIONALIZACIJA REGION AND REGIONALIZATION

Pojam i tipovi geografskih regija Term and types of geographical regions

Predionu cjelinu određuje **regija** i **region**, koji obuhvataju svu složenost i mnogostrukost definicija, a koriste se u raznim oblastima ljudske spoznaje, prevashodno u geografiji, ali i u drugim naukama kao što su: ekonomija, medicina, politika i sl. **Regija** (lat. regio,-onis, f.) kraj, predio, prediona cjelina, područje, okolina, zemlja, pokrajina, oblast, okrug, okolina, dio, mjesto, prevashodno se odnosi na predionu cjelinu, koja horološki pripada geoprostoru. Prema tome, geoprostor ili horion je geografski pojam i ima svoju temporalnu, pa time i razvojnu dimenziju.

Regija je operativna jedinica horološkog kontinuiteta u geografiji, slično kao što je period sredstvo temporalnog kontinuiteta u historiji. Zbog toga, regiju možemo shvatiti i kao dio historijskog kontinuiteta, pa se one mogu shvatiti i kao historijske kategorije. Regijom se definiše područje bilo koje veličine, određeno odabranim ili vodećim kriterijima (James, E. J., 1972). Ovakvo odabrana teritorijalna cjelina određuje njenu jedinstvenost, neponovljivost i homogenizaciju svih vodećih parametara, čije su granice nevidljive i u nekim slučajevima se mogu shvatiti samo kao proizvoljno omeđen prostor.

Regiji neki pripisuju dualističko značenje temeljeno na uzajamnom preplitanju prirodnogeografskih i društvenogeografskih pojava i procesa na datom prostoru. Kreiranje regije u dualističkom pristupu polazi se od visokog oblika složenosti prirodnih i društvenih faktora, procesa i pojava između i unutar njih, kao prvog i ponavljanje istih obilježja kao drugog faktora regionalnog izdvajanja. Regije izdvojene na bazi jednog preovlađujućeg indikacionog geografskog elementa ili varijable definišu se jednostavnim regijama, a one koje su određene sa dva ili više vodećih indikacionih faktora pripadaju složenim regijama.

Teritorijalne cjeline izdvojene na temelju samo jedne varijable često se nazivaju homogenim regijama i pored toga što one imaju drugačija obilježja jedinstvenosti. One mogu pripadati i složenim regijama, kod kojih je postignut visok stepen uzajamnog jedinstva vodećih faktora.

Složene regije su predione cjeline izdvojene na osnovu više geografskih varijabli. One u uzajamnim odnosima i vezama definišu jedinstvenu složenost predionih cjelina. Složenost se očituje uzajamnim odnosima i vezama samo prirodnogeografskih elemenata i pojava koji mogu pružiti povoljne uvjete za njihovo korištenje u proizvodnom ciklusu. Na taj način stvaraju se povoljni uvjeti za interakcijsko djelovanje sa društvenogeografskim elementima i pojavama. Iz takvog interakcijskog djelovanja nastaju složeni odnosi, koji tipiziraju datu predionu cjelinu u kompleksnu ili sistemsku geografsku regiju. Ona se definiše prema preovlađujućoj društvenoj aktivnosti kao što je primarna, sekundarna, tercijarna ili kvartarna privreda (poljoprivreda, industrija, turizam i sl.) ili preovlađujućim prirodnim obilježjima (planinsko-kotlinska, priobalna, šumska i dr.) Kompleksne regije podjednako uključuju prirodnogeografske i društvenogeografske elemente, pri čemu prvi elementi, najčešće, definišu okvir ljudskog djelovanja.

Regije mogu biti definisane kao individualne cjeline bez horološkog kontinuiteta, bazirane na homogenosti razvijene tačke, stožera ili nodusa. Nodus u regionalno-geografskom poimanju je privredno, kulturno i svako drugo polifunkcionalno naselje – grad, koje neposredno djeluje na svoje okruženje, a posredno na susjedne noduse nižeg takson-

mskog ranga, kao što je manje naselje – naselje manjih urbanih funkcija, koje u dobroj mjeri zavisi od centralnog nodusa.

Povezivanje nodusa ostvaruje se posredstvom dnevnih migracija, distribucijom usluga i roba, ostvarivanjem najrazličitijih potreba stanovništva, koje direktno ili indirektno pripadaju većem nodusu. Ovako izdvojena prediona cjelina sadržajno pripada nodalnoj regiji.

Definisanje granica nodalne regije odnosi se na prostornu cirkulaciju ljudi, roba, usluga i informacija. Na ovaj način jačaju funkcionalne veze nodalnih centara, koje prerastaju u otvorene nodalne urbane sisteme. Teorijski je moguće svako naselje shvatiti kao zasebno čvorište ili nodus iz kojeg počinje ili se u njemu završava prostorna cirkulacija, odnosno interakcija. Razvijenost nodalnog grupisanja određen je kvantitetom interakcija sa drugim nodusom. Interakcijska djelovanja ostvaruju se različitim vezama u koje spadaju međuveze, bilo da je riječ o putnim ili komunikacijskim. Svaka nodalna regija u nodalnom sistemu posmatra se kao podsistem u cjelovitom nodalnom sistemu ili kao sistem za sebe (Haggett, P. 1965).

U nodalnom rejoniranju, nodalna regija se određuje prema urbanoj jezgri i urbanim sistemima. Otuda nodalni sistemi odgovaraju urbanim sistemima, koji su povezani u urbanizovanu regiju. Veza među nodusima može biti čvrsta ili slaba, što ovisi o interakcijskom djelovanju. Na onim linijama gdje je interakcijski odnos slab, a jači prema drugom nodusu, on čini granicu jedne nodalne regije. Međusobna povezanost nodalnih regija određena je funkcijama, a funkcije određuju ekonomski razvitak i regionalnogeografska uređenost određene države. Ovakva prostorna uređenost utemeljena na nodusima i međusobnim interakcijskim funkcijama pripada nodalno-funkcionalnoj regiji, a postupak nodalno-funkcionalnoj regionalizaciji.

Prema tome, regija je kompleksna individualna geografska cjelina koja se, prema vodećim identifikacionim faktorima, razlikuje od drugih susjednih teritorija. Ona objedinjava prirodnu predionu cjelinu i privredni rejon u geografsku regiju i predstavlja predmet proučavanja regionalnog planiranja.

Regija nema određene i jasne granice, te se ne može izdvojiti iz geografske sredine. Ona ima specifično određenu strukturu nastalu kao rezultat djelovanja zakona privrede i zakona društva. Struktura i dinamika regije promjenljiva je kategorija i često se mijenja sa društveno-ekonomskim razvitkom.

Pored pojma regija, veoma često se koristi pojam rejon. To je posebni dio predione cjeline izdvojen, ovisno o cilju regionalizacije, po strogo određenom principu. Rejon može biti teritorijalna cjelina osnovana na pravnom ili statističkom modelu. Pored toga, rejon može biti prirodnogeografska ili društvenogeografska cjelina. Prirodnogeografski rejoni se izdvajaju prema specifičnim ili vodećim fizičkogeografskim elementima (geološkoj građi, morfografiji, klimi, vodama, tlu i sl.). Ako se rejon diferencira prema primarnom, sekundarnom tercijarnom ili kvartarnom obliku ljudske djelatnosti kao što su: poljoprivredni, rudarski, industrijski, turistički, saobraćajni i sl. rejoni, onda se oni tako i nazivaju. Ovako shvaćen pojam region se, gotovo u svim segmentima, osim naziva, ne razlikuje od pojma regija.

Geografska regionalizacija Geographical regionalization

Geografska regionalizacija podrazumijeva postupak diferenciranja predionih cjelina prema strogo utvrđenim principima. Geografski principi apostrofiraju vodeće prirodno-geografske ili vodeće ekonomskogeografske faktore, pojave i procese. Uvažavajući vodeće elemente teritorijalne diferencijacije, geografska i svaka druga regionalizacija može biti: tipološka i kompleksna. Tipološka regionalizacija uvažava analitički metod, kojim se identificiraju vodeći atributivni faktori ili više njih na osnovu kojih se utvđuje međusobna razlika između predionih cjelina.

Tipološka regionalizacija pripada individualnom rejoniranju i kartiranju, a odvija se prema zadatim, najčešće prirodnogeografskim, kriterijima iz kojih se izdvaja dominirajući faktor ili oleata. Iz takvog mnoštva oleata dobit će se presjek identifikacijskih geografskih elemenata, koji čine prirodnu predionu fizionomiju. Ovako izdvojene predione cjeline daju okvir društvenogeografskom djelovanju u svrhu korištenja resursnih pogodnosti.

Kompleksna regionalizacija koristi sintetički metod, u kojem preovladava vodeći indikacioni faktori, koji pojedinačno i skupno valoriziraju određenu predionu cjelinu, po kojoj se ona razlikuje od susjedne. Ovakav tip regionalizacije koji se provodi po principu povezanih geografskih faktora u uzajamnim odnosima i vezama čini homogenu regionalizaciju. Homogena regionalizacija proizilazi i iz uzajamnih odnosa i funkcionalnih veza vodećih nodusa.

Konceptualizacija fizionomski homogene, uniformne regije oslanja se na landšaft ili prirodni pejzaž, kao osnovnu operativnu jedinicu, koju čovjek vrednuje onoliko koliko mu ona pruža pogodnosti za eksploataciju i koliko se njome koristi na različite načine. Na taj način nastaje preobražaj prirodnog u kulturni pejzaž, čiji nivo zavisi od načina života određene civilizacijske grupe (Paasi, A., 2003).

Regionalna diferencijacija predionih cjelina prethodi regionalnom i prostornom planiranju. To je plansko usmjereni razvitak regionalnih i prostornih cjelina radi racionalnog iskorištavanja prirodnih bogatstava i usklađivanja različitih vidova ljudske djelatnosti. Regionalno i prostorno planiranje za cilj ima usklađivanje privrednog razvoja.

Regija je osnovni pojam regionalnog planiranja i općenito regionalne geografije, a regionalizacija usmjereni proces diferencijacije prostranstvenih, predionih, operativnih i funkcionalnih cjelina usmjeren prema osnovnim primarnim, sekundarnim, tercijarnim i kvartarnim sektorima privrednog razvoja. Regionalna geografija je najstarija grana geografije, koja primjenjuje rezultate sistemskih komponentnih geografskih nauka na određenom dijelu zemlje. Ona je kompleksna ili sintetička nauka i predstavlja sponu srodnih i užih naučnih geografskih disciplina.

Geografski koncept regionalizacije proizilazi iz biti geografske nauke i njene naučne metodologije. Osnova geografske regije i regionalnog koncepta baštini princip homogenosti i kompleksnosti, baš onako i onoliko kako se i geografija shvata kao sistem prirodnogeografskih i društvenogeografskih nauka, a taj sistem čini najviše jedinstvo ili uniformnost geografskih sadržaja koji definišu određenu predionu cjelinu – regiju.

REGIONALIZACIJE BOSNE I HERCEGOVINE REGIONALIZATIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Preddejtonske regionalizacije Bosne i Hercegovine Regionalization of Bosnia and Herzegovina before Dayton

Geografska regionalizacija Bosne i Hercegovine uglavnom se oslanjala na fizionomskim regionalizacijama, koje su uklopljene u predione cjeline susjednih republika bivše SFRJ. Regionalizacija Bosne i Hercegovine u određenim periodima bila je rezultat njenog plansko-privrednog razvoja, često jednostranog karaktera u kojem su dominirali komponentni prirodnogeografski i ekonomskogeografski, a potom fizionomski, nodalni i nodalno-funkcionalni principi.

Osnova regionalne podjele Bosne i Hercegovine, pored ostalog, temeljila se na fizičkogeografskom konceptu regije, a rezultat takve regionalizacije zasnivao se, primarno, na evidentnoj vizuelnoj fizionomiji, a sekundarno na planskoj ekonomskoj usmjerenosti. Analiza ovako izrečenih stavova temelji se na vodećim geografskim faktorima, koji su bili odlučujući za primjenu geografske metodologije regionalizaciji Bosne i Hercegovine. Neki primjeri geografske regionalizacije Bosne i Hercegovini u kartografskim prilogima dovedeni su u kontekst njenog dejtonskog i vašingtonskog uređenja. Sa tih priloga vidljiva je sva nelogičnost političko-teritorijalne teritorijalne podjele nastala dogovornim i mirovnim sporazumima.

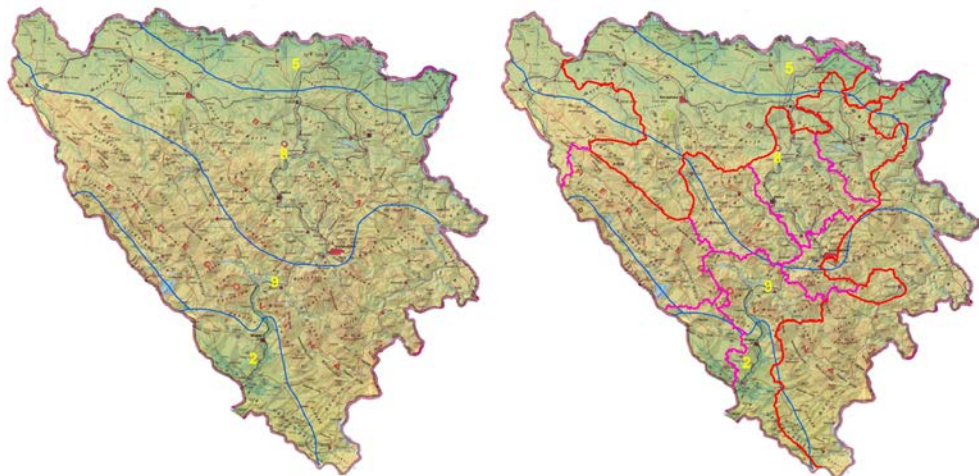
Osnovne geografske regionalizacije Bosne i Hercegovine, iz vremena prošlog stoljeća, zasnivale su se na nekoliko indikacionih elemenata, od kojih su najvažniji fizičko-geografski pravac uz određene premise društvenogeografskog i ekonomskogeografskog karaktera (R.Marek, A.Melik), kompleksni homogeni pristup (S. Valkenburg, S. Held, S.Ilešić, S. Smlatić i dr.) i nodalno-funkcionalni (T.Kanaet, S.Ilešić, K.Papić i dr.).

Osim ovih postoje i drugi pristupi regionalne podjele Bosne i Hercegovine koji, istovremeno, uvažavaju geografsku i fizionomsku regionalizaciju i regionalizaciju koja se bazira na funkcionalnosti prostora. Ovim je razumljivo nepostojanje univerzalnih principa i metoda za univerzalnu regionalizaciju Bosne i Hercegovine. Zbog toga, regionalne podjele Bosne i Hercegovine su višeslojne, pluralnog karaktera, koje se sintetiziraju u određene taksonomske grupe.

Rukovodeći se prethodnim stavovima, dosta brojne regionalizacije Bosne i Hercegovine zasnivale su se na na komponentnom i kompleksnim prirodnogeografskom elementima na osnovu kojih su nastale komponentne i kompleksne fizionomske regije. U metodologiji regionalizacije nerijetko se polazilo i od administrativnog, odnosno ekonomskogeografskog koncepta razvoja, pri čemu se često, osim horološko primarnog, koriste hronološki ili historijsko-geografski, krajinski, sekundarni koncept regionalizacije.

Najstarija regionalizacija Bosne i Hercegovine datira od vremena između dva svjetska rata i zasnivali na tipološkom principu prirodnogeografskih identifikacionih faktora (A.N. Krebs, J. Cvijić, R. Marek i Y. Chataigneau). Prema R. Mareku (Petrović, R. 1957) Bosna i Hercegovina je bila podijeljena na prirodnogeografske regije u koje spadaju: sjeverna i sjeveroistočna Bosna, zapadnobosanski trijaski ravnjaci, centralna Bosna, Sarajevska kotlina, jugoistočna Bosna, dinarske Alpe, dolina Neretve i krške visoravni južne Hercegovine.

U radu «Geographia univerzalle» Y. Chatiaigneau (1934) Bosnu i Hercegovinu, koja je bila u sastavu Kraljevine Jugoslavije, regionalno-geografski dijeli na: centralnu Bosnu, Bosansku krajinu, Posavinu, krške planine Bosne, rudine i humine te površi i krška polja zapadne Bosne (Petrović, R., 1957).

Sl. 1. Prirodnogeografske regije Bosne i Hercegovine prema A.Meliku (karta lijevo), umrežene entitetskom i kantonalnim linijama (karta desno)

Fig.1. Natural-geographical regions of Bosnia and Herzegovina according to A.Melik (map on the left), netted with entity and cantonal borders (map on the right)

Regionalizacijom prostora Balkanskog poluotoka, u čijim okvirima se nalazi i Bosna i Hercegovina, N. Krebs (1934) je podijelio na antropo-geografska područja prema razvijenim centrima koji su imali snažan utjecaj na privredni razvoj definisanih regionalnih područja. Na području Bosne i Hercegovine autor izdvaja: Posavinu, Tursku Hrvatsku, Sjevernu Bosnu, Unutrašnju Bosnu, Zapadnu Bosnu, Hercegovinu i Travuniju (Petrović, R., 1957).

Regionalizacijom bivše Jugoslavije A. Melik (1949) obuhvatio je Bosnu i Hercegovinu u čijem je sastavu izdvojio regije: nisku i srednju Hercegovinu, panonski rub brežuljaka i ravnica uz rijeke ili peripanonsko područje Bosne, dinarsko pobrđe i sredogorje sa kotlinama, pobrđe i sredogorje srednje Bosne, dinarski pojas sa visokim gorjem i visokim krškim poljima, velike krške visoravni Bosne i visoke Hercegovine i visoravni u zapadnoj Bosni.

Fizičkogeografsku regionalizaciju Bosne i Hercegovine nalazimo i u radu K. Kaysera (1951) u kojem se teritorij Bosne i Hercegovine dijeli na: brežuljkasti rejon Panonskog oboda, centralnu Bosnu, pojas krškog visočja i mediteransku regiju sa primorjem. (Rogić, V. 1963).

U regionalnogeografskom prikazu Evrope, N. Pounds (1953) Bosnu i Hercegovinu regionalno dijeli na: podunavsku ravnicu, središnju Bosnu i na jugu prostor dinarskih Alpa. Regija dinarskih Alpa, prema pomenutom autoru, obuhvata južne prostore od izvorišnih čelenki: Bosne, Vrbasa i Une, što nema naučnog uporišta (Rogić, V., 1963).

U okviru kompleksne regionalizacije bivše Jugoslavije, J. Roglić (1955) ukazuje na mogućnost izdvajanja regija kao funkcionalnih državnih cjelina u koje spadaju: planinska

jezgra i rubni pojas. Bosna i Hercegovina je prema ovom kriteriju ušla u sastav planinske jezgre, a njeni krajnji periferni dijelovi tretiraju se kao rubni pojas, koji pripada dijelom posavskom kraju na sjeveru i primorju na jugu.

U obradi Prirode Jugoslavije, A.N.Gracianski (1955) izdvaja 11 prirodnogeografskih reiona, dok R. Petrović, ne uvažavajući granice republika i pokrajina u sastavu bivše Jugoslavije, vrši regionalnu podjelu u kojoj Bosna i Hercegovina pripada: sjevernoj Bosni i Slavoniji, Bosni i Sandžaku, dinarskom kršu, Dalmaciji i Hrvatskom primorju.

Prvu regionalizaciju nakon Drugog svjetskog rata koja se odnosila isključivo na prostor Bosne i Hercegovine prezentirao je T.Kanaet (1954). Primjenom principa homogene ekonomske strukture, koju usko vezuje sa fizionomskom prirodnom osnovom, autor na teritoriji naše države izdvaja tri geografske oblasti i osam područja. Žitorodnoj privrednoj oblasti na sjeveru pripadaju: Tuzlanski bazen i Banja Luka. Planinsko–stočarsku oblast čine: centralno privredno područje, privredno područje istočne Bosne, područje planina zapadne Bosne, područje Bihačke krajine, područje krških polja zapadne Bosne, područje planinskih pašnjaka i područje gornje Hercegovine. Isti autor u južnu geografsku oblast Bosne i Hercegovine ubraja područje južnih kultura.

Savezni zavod za privredno planiranje je, u sklopu programa unapređenja poljoprivrede, izvršio podjelu bivše Jugoslavije na poljoprivredne rejone, koji obuhvataju i područje Bosne i Hercegovine u predionim cjelinama: žitorodnog ravničarskog, voćarsko-

Sl. 2. Privrednogeografske regije Bosne i Hercegovine prema T.Kanaetu (karta lijevo), umrežene entitetskom i kantonalnim linijama (karta desno)

Fig. 2. Natural-geographical regions of Bosnia and Herzegovina according to T.Kanaet (map on the left), netted with entity and cantonal borders (map on the right)

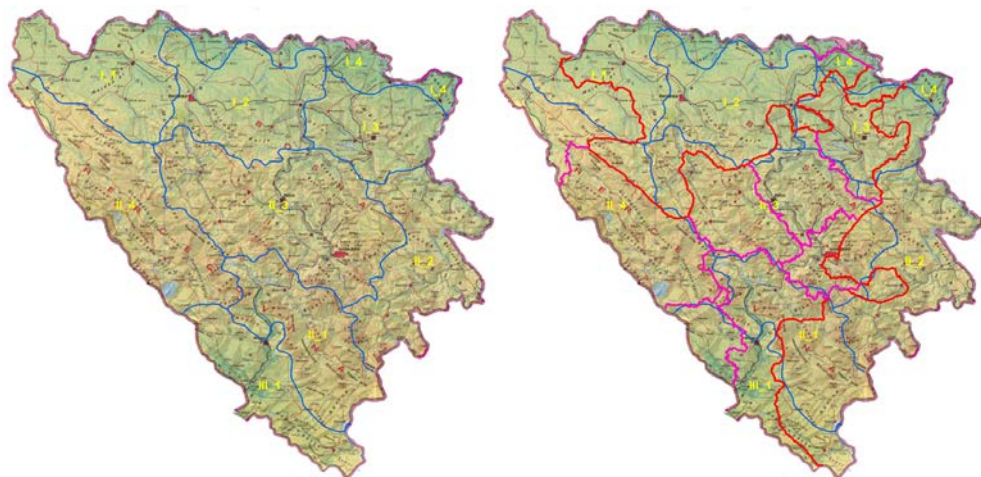
vinogradarskog, stočarskog brežuljkastog, pašnjačko-stočarskog planinskog i reiona jadranskih kultura – mediteranskog područja.

Provodeći princip uniformne fizičkogeografske regionalizacije, R. Petrović (1957) na prostoru Bosne i Hercegovine izdvaja regije koje pripadaju: Panonskom obodu, dinarskim visokim planinama, dinarskim srednje visokim planinama i kotlinama, hercegovačko-crnogorskom kršu i Jadranskom primorju. Pored uniformne fizičkogeografske regionalizacije, autor uzima u obzir i kulturološke aspekte regionalizacije, odnosno historijski princip, koji se na teritoriji Bosne i Hercegovine dijeli na: panonsku regiju Bosne,

srednje visoku dinarsku regiju Bosne, visoku dinarsku regiju Bosne i Hercegovine i kršku regiju niske Hercegovine.

Veliki doprinos regionalizaciji prostora Bosne i Hercegovine dao je S.Ilešić (1961), čiji je dualistički koncept regionalizacije bio osnova mnogim kasnijim regionalizacijama. Dvoslojni princip regionalizacije autor bazira na prirodnogeografskom osnovama, a potom na ekonomskogeografskim principima. Ekonomskogeografski kriteriji bazirani su na analizi ekonomskog stanja kao pokretača razvoja fizionomskih cjelina. Unutar Bosne i Hercegovine autor izdvaja fizionomske regionalne cjeline Unutar fizionomske regije Panonske nizije na teritoriji Bosne i Hercegovine autor izdvaja: subpanonski rub kojega čini subdinarsko, odnosno subpanonsko područje. Dinarsku Bosnu i Hercegovinu podijelio je na: unutrašnje dinarsko sredogorje i visoko dinarsko krško područje, dok primorsku regiju vidi kao: submediteransko i subdinarsko područje.

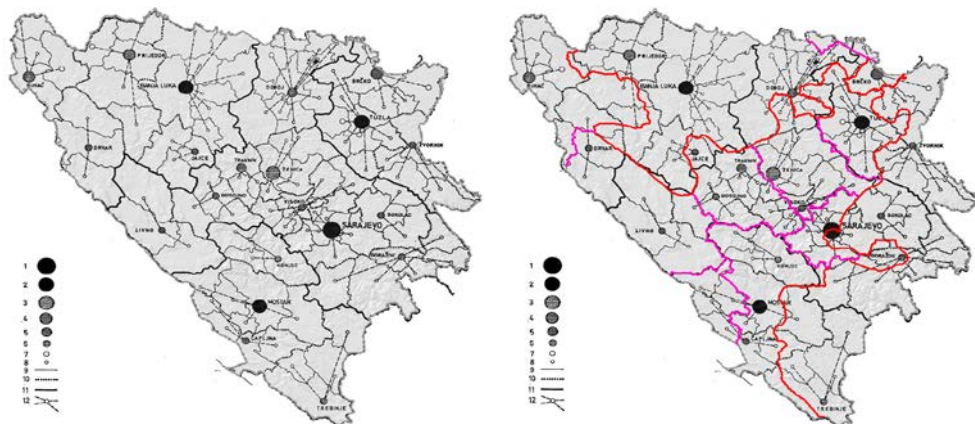
Sl. 3. Prirodnogeografske regije Bosne i Hercegovine prema Đ.Markoviću (karta lijevo), umrežena entitetskom i kantonalnim linijama (karta desno)

Fig. 1. Natural-geographical regions of Bosnia and Herzegovina according to Đ.Marković (map on the left), netted with entity and cantonal borders (map on the right)

U okviru regionalizacije bivše SFRJ, J. Marković (1980) u Regionalnoj geografiji Jugoslavije daje vrlo detaljnu regionalizaciju uvažavajući republičke granice bivše zajedničke države. Na prostoru Bosne i Hercegovine izdvaja tri regije u kojima prepoznaje subregije i u njima krajeve. To je regionalna trijada zasnovana na fizionomiji, koju određuje, pored ostalog, i nivo razvijenosti. Regiju, koju naziva oblast, Panonskog oboda poblježe definiše subregionalnim područjem Peripanonske Bosne u koju uvrštava krajeve: panonsko Pounje, donjovrbasko-bosanski kraj, sprečko-majevički kraj i posavsku Bosnu. Planinsko-kotlinsku oblast Bosne i Hercegovine čine krajevi: planinske Hercegovine, istočne Bosne, srednje Bosne i zapadne Bosne. Jadranska oblast subregionalno je određena Srednjim primorjem kojem, u užem okviru bivše zajedničke države, pripadala jadranska Hercegovina u svojstvu geografskog kraja.

Provodeći opsežna istraživanja vezana za problematiku regionalizacije Bosne i Hercegovine, K.Papić (1977) daje prijedlog ekonomskih regija koje, prema principima i metodama regionalizacije, pripadaju nodalnim, a u nekim slučajevima i funkcionalnim regijama.

Na ovaj način autor je Bosnu i Hercegovinu difrencirao unutar dvostratusne regionalizacije, pri čemu uvažava prirodnogeografske uvjete, tradicionalne veze sa susjednim republikama, tadašnje jugoslovenske zajednice i postojeću mrežu primarnih i urbanih centara, koji svojom veličinom i ulogom predstavljaju makroregionalna središta. Bosnu i Hercegovinu autor dijeli na četiri regije i 21 subregije.

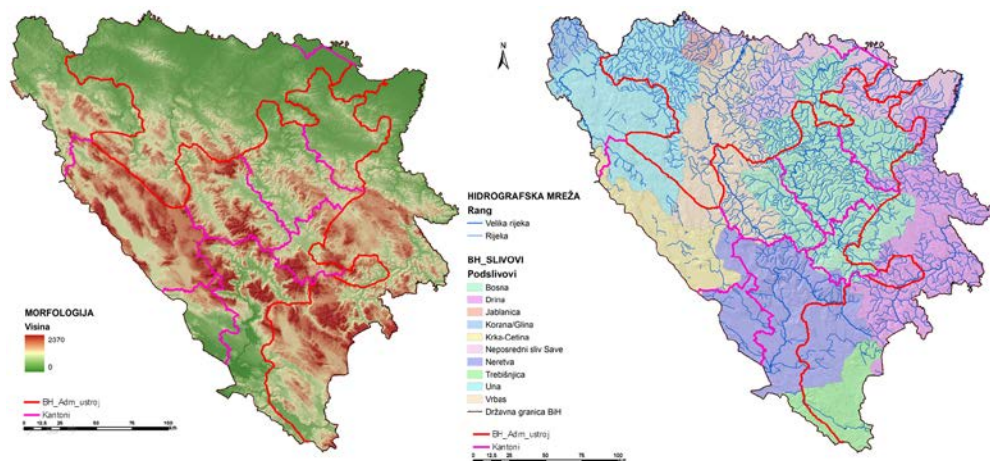
Sl. 4. Ekonomskogeografske regije Bosne i Hercegovine prema K.Papiću (karta lijevo), umrežena entitetskom i kantonalnim linijama (karta desno)

Fig. 1. Natural-geographical regions of Bosnia and Herzegovina according to K.Papić (map on the left), netted with entity and cantonal borders (map on the right)

Koncept regionalne diferencijacije R.Roglič (1963) zasniva na principu homogenosti, koji podrazumijeva uzajamnu jedinstvenost geografskih faktora na određenoj predionoj cjelini. Na prostoru Bosne i Hercegovine, V. Rogić izdvaja četiri fizionomske regije homogenog karaktera i u njima nekoliko subregija. U fizionomskoj regiji Sjeverne Bosne ubraja subregije: Unske krajine, donjih tokova Vrbasa i Bosne i Sjeveroistočnu Bosnu. Regiju Središnje Bosne definiše subregijama: Sarajevsko-zenička zavala i Gornjim Podrinjem, dok regiju bosansko-hercegovačkog visokog krša dijeli na: zapadnobosansku i hercegovačku. Osim prethodne, V.Rogić (1973, 1987) uz uvažavanje nodusa i njihovih funkcija, na teritoriji Bosne i Hercegovine izdvaja četiri nodalno-funkcionalne makroregije, i to: bosansko-krajišku ili banjalučku, sjeveroistočnu bosansku ili tuzlansku, središnju bosansku ili sarajevsku i hercegovačku ili mostarsku.

U drugom izdanju Enciklopedije SFR Jugoslavije, S.Smlatić (1982) Bosnu i Hercegovinu tretira u okviru četiri regionalne cjeline, koje se mogu zvati fizionomskim regijama i osam cjelina, koje se mogu uvrstiti u subregionalna područja nazvana po hidronimima, hipsonimima i kombinacijom ojkonima i hipsonima.

Za potrebe privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, Ekonomski institut iz Sarajeva je izradio nekoliko regionalnih podjela njenog teritorija. Njima pripadaju: Posavina sa dolinom Une (Istočna, Centralna i Zapadna Posavina), planinsko-šumski pojas (Istočna, Centralna i Zapadna Bosna) i krški pojas (Istočna, Centralna i Zapadna Hercegovina). Postoje i novije ekonomske regionalizacije Bosne i Hercegovine koje uvažavaju principe

Sl. 5. Reljefna struktura Bosne i Hercegovine (karta lijevo) i riječna mreža Bosne i Hercegovine (karta desno) umrežene entitetskom i kantonalnim linijama

Fig. 5. Relief structure of Bosnia and Herzegovina (map on the left) and river net of Bosnia and Herzegovina, netted with entity and cantonal borders (map on the right)

glavnih horoloških nodusa, prema kojima su nazvane četiri regije: Banjalučka, Sarajevsko-zenička, Tuzlanska i Mostarska.

Dejtonska podjela Bosne i Hercegovine i posljedice na njen regionalni razvoj Dayton division of Bosnia and Herzegovina and consequences on its regional development

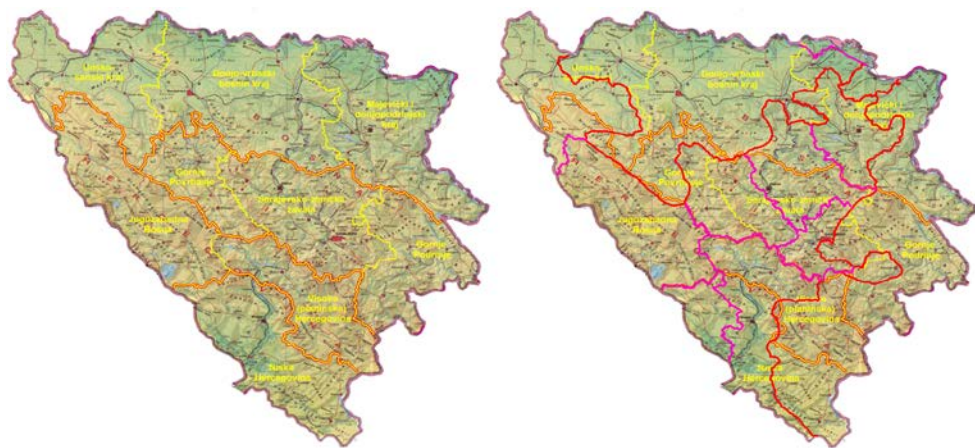
Ne ulazeći u detaljnu analizu posljedica dejtonske linije razgraničenja, kojom je Bosna i Hercegovina podijeljena na Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, ovom prilikom ukazat ćemo samo na neke njene nelogičnosti, koje se reflektuje svu složenost njene geografske stvarnosti. Iz pregledne analize regija, principa i metoda geografske regionalizacije, pregleda regionalnih podjela Bosne i Hercegovine sa entiteskom i kantonalnom diobom primjećuje se potpuno odsustvo geografskih kriterijuma kao što su: fizionomija, homogenost, nodus, funkcija i sl. Analiza unutarnjih granica ne pokazuje nikakav korelativni nivo usaglašenosti prema prirodnogeografskoj kompleksnoj i komponentnoj strukturi. Novoformirana prediona područja nemaju karakter funkcionalne geografske samoodržive cjelovitosti radnih prema prirodnim resursima.

Dejtonska međuentiteska i kantonalne granice su dezintegracijski faktor fizionomskih preddejtonskih regionalnih cjelina koje, osim reljefne strukture, su dezintegrirale riječne slivove, riječnu mrežu, diverzitetnu pejzažnu strukturu, funkcionalnu povezanost prirodnih resursa prema prerađivačkim kapacitetima, centre privrednog razvoja prema predionim cjelinama i susjednim komplementarnim centrima privrednog razvoja. Disolucija integrativnog regionalnogeografskog razvoja Bosne i Hercegovine ima negativne tendencije na ukupnu i pojedinačnu strategiju njenog prosperitetnog razvoja, što se pokazalo u posljednje dvije decenije njenog dejtonskog političko-pravnog uređenja

Koliko geografske nelogičnosti ima entiteska linija u funkcionisanju Bosne i Hercegovine pruža analiza svih prethodno prikazanih regionalizacija koje se pružaju

dinarskim direktrisama, a entitetska granica ih upravno siječe na niz manjih predionih nefunkcionalnih cjelina.

Problemi dejtonskog međuentitetskog razgraničenja koji su dezintegrirali kompleksne geografske regije i regionalizaciju Bosne i Hercegovine imaju negativnu implikaciju i u edukativnom geografskom poimanju nacionalne geografije, koja se izučava u završnim razredima osnovne škole i gimnaziji. Zajedničke programske jezgre i nova koncepcija udžbenika geografije, kao nacionalnog predmeta, nisu riješili pitanje regionalizacije i regionalne podjele Bosne i Hercegovine. Slijedeći logiku principa i metoda regionalizacije Bosne i Hercegovine, pri čemu je regija u regionalnoj geografiji Bosne i Hercegovine, pored ostalog, osnovni operativni nastavni sadržaj nastavnog procesa, nameće se neminovno apstrahiranje političkih rješenja, iz kojih je proizašla entitetska i kantonalna podjela Bosne i Hercegovine, a uvažavanjem njenog državnopravnog statusa u Ujedinjenim narodima.

Sl. 6. Kompleksna regionalizacija Bosne i Hercegovine (Spahić, M., 2007)
Fig. 6. Complex regionalization of Bosnia and Herzegovina (Spahić, M., 2007)

Regionalna podjela Bosne i Hercegovine u edukativnim aspektima nastavnih sredstava, posebno u udžbenicima nacionalne geografije, globalno se prezentira kompleksnim regijama: Sjeverne Bosne, Središnje Bosne, regijom visokog krša i mediteranskom regijom. Detaljna prezentacija predionih cjelina povezanih u nodalno-funkcionalnim cjelinama obrađuje se kroz subregionalne cjeline: Sprečko-majevičkog kraja sa Semberijom, Donjeg vrbaskog i i Donjeg Bosninog kraja i Unsko-sanski kraj u regiji Sjeverne Bosne; Sarajevsko-zeničke kotline, Gornjeg Povrbasja i Gornjeg Podrinja u regiji Središnje Bosne i Hercegovine; bila i polja i hercegovačkih rudina u regiji visokog krša (Spahić, M., 1994; 2007) i geosistemskog pristupa u kojem je reljef osnovni indikacioni faktor (Spahić, M., 2002).

Političke linije razgraničenja nisu geografske da bi se nazvale političko-geografskim pa, prema tome, nemaju nikakav geografski smisao po kojima bi se izvršila regionalizacija državnog teritorija. Ovo potvrđuje činjenicu da je regija osnovna jedinica nastavnog procesa u regionalnoj geografiji, a regionalizacija osnovni pristup geografskom uopćavanju.

Komponente geografske nauke, prema objektu i predmetu proučavanja, su nezaobilazne u definisanju regija i regionalizacije. Geografi raznih specijalnosti u svojim znanstvenim istraživanjima bave se, pored ostalog, principima i metodama regionalizacije te su pozvani da opserviraju upitne entitetske i kantonalne linije. Pored toga, geografima je bilo mjesto u državnim konsultativnim i pregovaračkim komisijama na nivou eksperata, a prije definisanja entitetske mreže u političkoj podjeli Bosne i Hercegovine.

SAVREMENE TENDENCIJE REGIONALIZACIJE BOSNE I HERCEGOVINE RECENT REGIONALIZATION TENDENTIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Regije u evropskim integracijama Regions in european integrations

Regionalizaciju Bosne i Hercegovine je potrebno posmatrati u kontekstu savremenih integracionih tokova, koji počivau na nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica NUTS regija. One predstavljaju hijerarhijski sistem identifikacije i klasifikacije prostornih jedinica za potrebe službene statistike u zemljama članicama Evropske unije. Ovaj sistem je 1980. godine razvio Evropski ured za statistiku u Luksemburgu, s ciljem upoređivanja, razvijanja i samoodržanja regija unutar Evropske unije. Klasifikacija statističkih regija utvrđena je prema NUTS metodologiji zajedničke klasifikacije teritorijalnih jedinica propisanoj uredbom Evropskog parlamenta i Vijeća Evrope 2003. godine.

Kada je riječ o poimanju regije, u legislativi Evropske povelje o regionalizaciji iz 1988. godine regija je definisana kao omeđena geografska cjelina ili zbir sličnih područja gdje živi stanovništvo povezano produkcioniim i društvenim odnosima u cilju unapređivanja kulturnog, socijalnog i ekonomskog napretka.

Činjenica je da ova područja mogu biti priznata pod različitim nazivima i političko-pravnim oblicima u određenim državama članicama EU (autonomne zajednice, lander i sl.). Osnovni kriteriji izdvajanja NUTS regija temelje se na brojnosti stanovnika, prosječnoj gustini naseljenosti, nacionalnom dohotku i površini teritorijalnog obuhvata. Ovi okviri definisani su prirodnim i radnim resursima koji čine potporu njenom samoodržanju.

U evropskim okvirima NUTS – 1 regija obuhvata teritorijalni prostor od 34.600 do 4.860.000 km² nastanjen sa 3 do 7 miliona stanovnika, NUTS – 2 regija obuhvata površinu od 13.400 km² do 1.886.000 km² na kojem živi od 800 hiljada do 3 mil. stanovnika i NUTS – 3 regija sa površinom od 2.400 km² do 13.000 km² koju nastanjuje od 150 hiljada do 800 hiljada stanovnika. Sve zemlje Evropske unije nemaju upravne jedinice sa navedenim rasponom broja stanovnika. Tako je regija Île-de-France u Francuskoj sa 11,3 miliona stanovnika definisana NUTS – 2 regijom, dok se pokrajina Bremen u Njemačkoj sa samo 662 hiljade stanovnika smatra NUTS – 1 regijom. Postoji pravilo da manju NUTS regiju definišu veći nodalni centri, okupljeni u funkcionalnu cjelinu.

Niži hijerarhijski rangovi od nomenklaturno statističkih jedinica su jedinice lokalne uprave (LAU). One bi se mogle shvatiti kao subregije unutar NUTS regija koje imaju hijerarhijski rang makroregija. Njihova brojnost se odnosi na nodalne centre i kompatibilnost ukupnog razvoja NUTS regije.

Evropska unija predstavlja jedinstvo kompatibilnih regija, te one čine integrativno jedinstvo prekogranične saradnje. Prekogranična regionalna saradnja se zasniva, pored navedenih principa regionalizacije, još i na fizionomskoj ocjeni primarnog indikacionog

faktora. Tako Panonska fizionomska cjelina i njeni rubni dijelovi mogu predstavljati okosnicu primarnog sektora razvoja.

Uvažavajući kriterije Evropske unije o regiji i regionalizaciji, Bosna i Hercegovina bi se mogla regionalno urediti prema hijerarhijskom nivou NUTS – 2 regije. Ako bi prihvatili jedan limit NUTS regionalizacije – brojnost stanovnika od najmanje 800 hiljada onda bi se, prema tom kriteriju, na teritoriji Bosne i Hercegovine moglo izdvojiti pet regija, koje bi posjedovale i kompleksni regionalnogeografski karakter. Neravnomjerna gustina stanovnika i nedovoljna

Sl. 7. NUTS regionalizacija Bosne i Hercegovine u radovima studenata geografije II ciklusa druge generacije smjera Regionalno i prostorno planiranje.

Fig. 7. Example of NUTS regionalization of Bosnia and Herzegovina in the papers of the geography students, 2nd cycle of the second generation, Regional and Spatial Planning

umreženost nodalnih centara, te nedovoljna samoodrživa razvijenost nekih područja u Bosni i Hercegovini ne dozvoljavaju uvažavanje samo kriterija veličine površine i brojnosti stanovništva. Samoodrživost mjerena BDP o kojima u Bosni i Hercegovini ne postoje zvanični statistički pokazatelji, osim pretpostavljenih, uz pouzdane pokazatelji o površini teritorija i broja stanovnika, moguće je regionalizirati Bosnu i Hercegovini prema evropskim NUTS standardima na Banjalučku makroregiju površine 15.210 km² sa 1.078.099 stanovnika ili 28,4%, Tuzlansku makroregiju površine 10.393 km² i 1.260.059 st. ili 33,2%, Sarajevsku makroregiju 10.495 km² sa 955.477 st. ili 25,1997%, Mostarsku makroregiju

15.031 km² sa 497.987 st. ili 13,1339% od ukupnog broja stanovnika u Bosni i Hercegovini (vidi prilog 7).

NUTS regionalizacija Bosne i Hercegovine je imperativ integracionih procesa u Evropsku uniju. Evropski regionalnogeografski koncept primijenjen na teritoriji Bosne i Hercegovine, pored ostalog, mora uvažavati prekograničnu regionalnogeografsku podjelu susjednih zemalja u punom kapacitetu kompatibilnosti.

Kriteriji i principi evropske regionalizacije zahtijevaju neophodnu primjenu postupka regionalnogeografske analize Bosne i Hercegovine u najmanje tri nivoa: programskom, dijagnostičkom i prognostičkom. Programska istraživanja podrazumijevaju postupak odabira varijabli ili identifikacionih faktora koji definišu datu regiju. Postupak regionalizacije u programskim istraživanjima bazira se na prikupljanju podataka i informacija o geografskim činjenicama koje definišu regiju, potom na analizi fizičkogeografskih i društvenogeografskih parametara u cilju definisanja tipova regija i otkrivanja tipičnih geografskih determinanti, uz uvažavanje evropskih kriterija po kojima se regije međusobno razlikuju.

Dijagnostička istraživanja u postupku izdvajanja regija i regionalne podjele teritorijalnih cjelina ostvaruju se utvrđivanjem vodećih i prepoznatljivih identifikacijskih faktora, a prevashodno prirodnih, radnih i proizvodnih resursa, koji definišu unutrašnje jedinstvo i samoodrživost regije.

Dijagnostičkim istraživanjima regionalizacije pripadaju i analize kojima se sagledava kompatibilnost regionalnog razvoja sa susjednim, pa tako i prekograničnim regijama. Prognostička regionalnogeografska istraživanja uključuju aspekte ocjene budućih stanja održivosti date regije prema dostignutom nivou produkcionog razvitka. Prognostička istraživanja su trajna i, osim ocjene trenutne dijagnoze, preduzimaju se u cilju poboljšanja regionalnog i prostornog razvoja.

Postojeći besperspektivni regionalno-geografski razvoj Bosne i Hercegovine umrežen dejtonskom podjelom moguće je, u prijelaznoj fazi do evropeizacije regionalne podjele Bosne i Hercegovine, rješavati stimulacijom ekonomskog razvoja regionalnih razvojnih zajednica i agencija. Njih bi trebalo forimirati na nodalno-funkcionalnom principu uz uvažavanje teritorijalnog kompleksnog pristupa kojim bi se obuhvatale predione cjeline fizionomskog karaktera, a koje pri tome zanemaruju entitetske i kantonalne diobe.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA CONCLUSIONS

Entitetska i kantonalna neodrživa umrežena podjela nije temeljena na geografskom niti bilo kojem drugom naučnom pristupu. Političko i svako drugo djelovanje treba usmjeriti na regionalno razvojno planiranje Bosne i Hercegovine. Planirani razvoj ne može postojati bez regionalne strategije kojom se participiraju prirodni i društveni resursi predviđeni regionalnom podjelom.

Regionalizacija u regionalnoj strategiji mora se bazirati na njenoj funkcionalnoj podjeli uvažavajući:

- ✓ kompleksnu geografsku regionalizaciju,
- ✓ koncept regionalizacije Evropske unije,
- ✓ samoodrživi koncept regija,
- ✓ uklapanje budućih NUTS regija u susjedne kompatibilne evropske regije.

Regionalnom strategijom i regionalizacijom Bosne i Hercegovine mogu se baviti eksperti koji su duboko pronikli u suštinu principa i metoda naučne regionalizacije. Njihov konsenzualni prijedlog baziran na temeljima regionalne nauke bio bi osnova za političke dijaloge i dogovore regionalnog razvoja Bosne i Hercegovine u svjetlu novih integracionih tokova kojim se teži.

Literatura Literature

- Bošnjak, J. 1991: Mjesto i uloga regionalne geografije u sistemu geografske nauke sa posebnim osvrtom na regionalnu geografiju Jugoslavije. Doktorska disertacija, (Fond naučne dokumentacije Prirodno-matematičkog fakulteta) Sarajevo
- Bublin, M. 2000: Prostorno planiranje, Univerzitetska knjiga Sarajevo
- Gracianski, A. N. 1955: Priroda Jugoslavije. Gosudarstvenoe izdatelstvo geografičeskoji literaturi, Moskva
- Haggett, P. 1965: Locational analysis in Human Geography; Arnold

- Ilešić, S. 1961: Geografska regionalizacija Jugoslavije. Geografski vestnik, GD Slovenije, Ljubljana
- James, E.J., Martin, J.G., 1972: All Possible World. A History of Geographical Ideas; Wiley
- Marković, J. 1980: Regionalna geografija SFR Jugoslavije. Građevinska knjiga, Beograd
- Melik, A. 1948: Jugoslavija. Zemljepisni pregled, DZS, Ljubljana 1948.
- Paasi, A. 2003: Region and Place: Regional identity in question, Progress in Human Geography 27(4) 475-485.
- Nurković, S, & Mirić, R. 2005: Implikacije političko-teritorijalnog ustroja Bosne i Hercegovine na regionalno-geografsku strukturu i razvoj, Zbornik radova Prvog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Geografsko društvo Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo
- Kanaet, T. 1954: Prirodno-geografske oblasti i područja NR BiH. III kongres geografa Jugoslavije, 14-23 IX 1953, GD NR BiH, Sarajevo
- Papić K. 1977: Ekonomsko-geografske regije BiH. Geografski pregled, sv. XXI, Sarajevo
- Pejanović, P. 2010: Oglеди o državnosti i političkom razvoju BiH. Šahinpašić, Sarajevo/Zagreb
- Petrović, R. 1957: O problemima geografske regionalizacije Jugoslavije. Geografski pregled sv. 1 GD NR BiH, Sarajevo
- Rogić, V. 1963: Geografski koncept regije. Geografski glasnik 25, 113-119.
- Roglić, J. 1955: Prilog regionalnoj podjeli Jugoslavije. Geografski glasnik br 16.17, G.D. Hrvatske Zagreb
- Sauer, C.O. 1925: The Morphology of Landscape; Uni. Of California
- Sijarčić, E. 1976: Migracije stanovništva Bosne i Hercegovine, Republički zavod za statistiku SR BiH, Sarajevo
- Smlatić, S. 1982: Regionalne cjeline Bosne i Hercegovine. Enciklopedija Jugoslavije, tom 2 (Bje-Crn), drugo izdanje, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb
- Spahić, M. & Drešković, N. 2011: Implikacija političko-teritorijalnog ustrojstva Bosne i Hercegovine na njen regionalnogeografski razvoj. Međunarodni simpozijum „Bosna i Hercegovina – 15 godina Dejtonskog mirovnog sporazuma“ Zbornik radova, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 165-184
- Spahić, M. 2007: Geografija za 8 razred osnovne škole. Sarajevo Publishing, Sarajevo
- Vresk, M. 1997: Regionalna geografija danas, Acta Geographica Croatica, vol.32, Zagreb Atlas svijeta za osnovnu i srednje škole. IP „Sejtarija“ 1998.
- Enciklopedija Jugoslavije, tom III (I-J), JLZ, Zagreb, 1990.

SUMMARY

GEOGRAPHICAL REGIONALIZATIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE LIGHT OF EURO-ATLANTIC INTEGRATIONS**Muriz Spahić & Haris Jahić**

University of Sarajevo, Faculty of Science, Department of Geography, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Dayton two-entity and Washington cantonal division denied integrative physiognomically space of regional-geographical structure of Bosnia and Herzegovina. Entity division of Bosnia and Herzegovina, based on political and territorial criteria negatively reflects on the possibility of normal country functioning and development. Negative implications are real facts which reflect the principles of non geographical regionalization.

Previous geographical regionalizations of Bosnia and Herzegovina consistently respected natural-geographical and socio-geographical determinants of territorial regionalization. Political divisions of Bosnia and Herzegovina failed to acknowledge geographical regionalization, and it disturbed previous regional structure of Bosnia and Herzegovina, based on the principles and methods of regionalization which, among other things, are subjects of this paper.

Analytical approach in order of mapping of geographic regions and analysis of content, among other things, are the basic methods of research of regions and regionalization of Bosnia and Herzegovina. This analytical procedure is combined with the comparative method, in order to incorporate entity and cantonal political and territorial borders to main existing borders of geographical regionalization of Bosnia and Herzegovina. Analytical and comparative method shows all incongruities of territorial differentiation of Bosnia and Herzegovina.

The concept of the region, as the result of regionalization before Dayton Bosnia and Herzegovina was based, primarily, on visual physiognomy, and secondarily on the planned economic orientation. The analysis thus imposed attitudes based on leading geographic factors that were decisive for the application of geographic methodology regionalization of Bosnia and Herzegovina. Some examples of geographical regionalization of Bosnia and Herzegovina in cartographic contributions were brought into the context of its Dayton and Washington-based organization. With these contributions it is visible all the illogicality of territorial division created by political and peace treaties.

On the basis of region analysis and principles and methods of geographical regionalization, views of regional division of Bosnia and Herzegovina entity and cantonal division recognizes the complete absence of geographical criteria such as physiognomy, homogeneity, nodule, functions, etc. The analysis of internal borders shows no correlative level of conformity to the natural geographical and complex structure. The newly formed landscape character areas have no functional geographical integrity of natural self-sustainable resource management.

Compliance with the criteria of the European Union to the region and regionalization, Bosnia and Herzegovina could be regionally regulated by hierarchical level NUTS - 2 regions. If we accept one limit of NUTS regionalization - number of population of at least 800,000, according to this criterion, the territory of Bosnia and Herzegovina could be divided into five regions, with complex regional-geographical character. Uneven population

density and lack of nodal centers, as well as lack of self-sustaining development in some areas in Bosnia and Herzegovina, do not allow considering only the criteria of size and area of population. Sustainability as measured by GDP, of which Bosnia and Herzegovina there are no official statistical data, except superiors, with reliable data on the surface of the territory and population, it is possible to regionalize Bosnia and Herzegovina to the European NUTS macro-region to the Banja Luka area 15.210 km² with a population of 1,078,099 or 28.4337% of its total number, Tuzla macro-region with surface 10.393 km² and population of 1,260,059 or 33.2327%, Sarajevo macro-region 10.495 km² with a population of 955.477 or 25.1997%, the Mostar macro-region with population of 497,987 stanovnika or 13.1339% of total population in Bosnia and Herzegovina and surface of 15.031 km².

NUTS regionalization of Bosnia and Herzegovina is imperative process in order of integration into the European Union. European regional-geographical concept applied in the territory of Bosnia and Herzegovina, among other things, must take into considerations the cross-border regional-geographical division of the neighboring countries in full capacity compatibility.

Authors

Muriz Spahić

Doctor of geographical sciences, full professor at the Faculty of Science, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina. Scientific area of research includes: physical geography and environmental protection, from which he published one monography and six university textbooks. Author of over 75 scientific articles, autor and co-author of several textbooks of geography in primary and secondary schools. Responsible researcher and participant in several scientific prestige projects.

President of the Association of Geographers of Bosnia and Herzegovina, editor of the scientific journal *Acta Geographica Bosniae et Herzegovinae*.

Haris Jahić

Master of geographical sciences, senior assistant at the Faculty of Science, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina. Performs exercises, among other things, from Tourism and environmental protection and Methods of teaching geography. Currently performs doctoral studies at the Faculty of Science in Sarajevo, in the field of Turizam.